

Biblické pramene teológie zbožnosti

Byť sám, obklopený majestátom prírody, plný obdivu k zázraku bytia. Prebúdza sa vo mne pokora a úcta, tá úcta však nepatrí nikomu z ľudí. Patrí tajomstvu, čo ma presahuje, bytiu, z ktorého máme ja, ty i všetko čo je svoje jestvovanie. Tá úcta sa rodí v stave úžasu. Úžas je mimovoľný, nie je závislý od nášho presvedčenia, nepredchádza mu viera v Boha. Phil Zuckerman pre ateistov, ktorým sa to označenie nepáči, našiel krajšie meno – Aweisti. Anglické Awe znamená úžas. *Aweismus pokorne a šťastne spočíva vo viere, že nikto nikdy naozaj nebude vedieť prečo tu sme, alebo odkiaľ sa tu vzal svet.* napísal Zuckerman. *Toto vedomie nám rozochvieva kolená no zároveň nás podnecuje k tancu.* Práve z tohto úžasu a vedomia závislosti sa rodí stav bytia, ktorý označujeme slovom zbožnosť.

Prišiel som nahradiť, nenahraditeľného Honzu Valeša. Mám podať náčrt biblickej teológie zbožnosti. Tak veľká vec sa mi určite nepodarí. Trúfam si predložiť iba sled viac menej usporiadaných poznámok. O zbožnosti uvažujeme uprostred sekulárnej spoločnosti. „Ako hovoriť o zbožnosti k človeku, pre ktorého zbožnosť celkom stratila význam?“ V čase keď som si pripravoval tento text sa mi do rúk dostala útla knižočka C. G. Junga: „Prítomnosť a budúcnosť“. Patrí k Jungovým posledným textom. Hoci knihu písal pred polstoročím jej obsah je prekvapivo aktuálny. Jung varuje západný svet pred hrozbou totalitných ideológií. Upozorňuje, že stav duše moderného človeka je nebezpečne náchylný podvoľovať sa takýmto ideológiám. Moderný človek si privykol vytvárať si obraz o sebe iba zvonku. Vnútorňý človek so svojou jedinečnou existenciou mizne v štatistickom človeku vytvorenom zo všeobecných vedeckých dát. *Ten štatistický obraz, píše Jung, potlačuje to, čo je individuálne v prospech anonymných jednotiek, ktoré sa hromadia v masových zoskupeniach. Namiesto konkrétneho jednotlivca tak nastupujú názvy organizácií a na najvyššie miesto abstraktný pojem štátu, ako princíp politickej reality. Morálna zodpovednosť jednotlivca je tak nutne nahradzovaná autoritou štátnou. Namiesto morálneho a duchovného rozvoja individuality nastupuje verejné blaho a zvyšovanie životnej úrovne.* Podľa Junga si človek môže zachovať slobodu vnútorného človeka iba prostredníctvom zbožnosti. Zbožnosť popisuje takto: *Toto zakotvenie, závisí výlučne od vzťahu jednotlivca k inštancii, ktorá nie je svetská. Kritériom tu nie je ústne vyznanie viery, ale psychologický fakt, že život jednotlivca nie je*

určovaný iba jeho ja, ale i istou transcendentnou autoritou. Je to skúsenosť najosobnejšieho vzájomného vzťahu. Na náhrobnom kmeni C. G. Junga sú vytesané tri vety: Na pravom paneli: *Prvý človek je zo zeme – zemský*. Na ľavom: *Druhý človek je z neba – nebeský*. A v strede: *Vzývaný či nevzývaný, Boh je prítomný*. Prvá a posledná veta pochádzajú od Pavla. *Prvý človek, je zo zeme, pozemský*, napísal Pavol, *druhý človek, je z neba. Aký je ten pozemský, takí sú aj ostatní pozemskí; aký je ten nebeský, takí sú ostatní nebeskí. Ako sme niesli obraz toho pozemského, tak budeme niesť i obraz toho nebeského*. Tými dvoma obrazmi Pavel stručne zhrnul biblické dejiny zbožnosti. Cez obrazy dvoch Adamov pristúpim k téme i ja. Takýto prístup za svoje základné východisko prijíma predpoklad, že zbožnosť sa netýka iba toho čo vyznávam a čo robím, týka sa v prvom rade toho kým som – Aký obraz si v základoch svojej psyché nesiem.

Začnime teda od Adama. Obraz prvého Adama stretáme na prvých stránkach biblie ako ústrednú postavu prorockých podobenstiev o stvorení sveta. Slovo adam prekladáme – *človek*, no adam zároveň znamená i *ľudia*. V hebrejskom texte je totiž slovo adam uvedené v pomnožnom tvare. V príbehu stvorenia Adam vystupuje ako postava, ktorá zastupuje celé ľudstvo. Podobne to chápe i Pavol. Podľa neho si všetci ľudia v sebe nesú obraz prvého Adama. Čo nám Adam povie o zbožnosti? V prvom rade toto: *Boh stvoril Adama na svoj obraz, na obraz Boha ho stvoril*. Zbožnosť sa teda týka priamo našej identity. Byť človekom znamená zrkadliť v sebe Boha. V tom najprvotnejšom zmysle je zbožnosť vernosťou tomu, kým podľa Božej vôle som, vernosť božiemu obrazu vo mne.

Aký je to obraz? Prvý príbeh stvorenia predstaví človeka ako obraz Boha, druhý príbeh svojím rozprávaním osvetľuje, čo ten obraz znamená. Uprostred záhrady kozmu stojí Adam. Je pred ním zvláštna úloha: To čo Boh stvoril Slovom má Adam pomenovať: Čo bolo vonku Adam aktom pomenovania prenáša do vnútra. Rodí sa v ňom reč a v nej intelekt - vedomie seba i sveta: *Život sa stal svetlom ľudí*, poznamená k tomu Ján. Hľa, prvý rozmer obrazu Boha v nás – Svetlo tvorivého vedomia - *Ja Som*. Aké je tvoje meno pýta sa Mojžiš Boha pred Horiacim kríkom. *Som ktorý som*. Odpovedá Boh: *Povedz Izraelu - Ja Som ma poslal k vám*. Boh sám seba nazval *Ja Som*. Zvláštno. Veď ak škrtneme mená, ktorými nás pomenovali ľudia, to bytostné meno vo mne i v tebe je rovnaké: *Ja*

som. V našom vnútornom mene sa zrkadlí Božie meno. V relatívnom podmienenom vedomí človeka sa odráža absolútne vedomie Boha. Adam znamená – zemský. Človek je stvorený z tých istých elemtárných častíc, ako všetko ostatné, kamene, stromy hviezdy i zvieratá. Je živočích, no vyčnieva zo stvoreného sveta do samoty svojho vedomia: *Ja som. Som sám sebou. Som sám!* V tom spočíva Adamova samota. Tak náš príbeh začína. Boh sa pozrie na Adama. Doteraz sme počuli zakaždým: *Boh videl, že je to dobré.* Tu po prvý krát Boh krúti hlavou: *Nie je dobré, aby bol človek sám.* Adam dáva mená stvoreným bytostiam, aby prekonal svoju izolovanosť. Jeho samota potrebuje byť naplnená blízkosťou druhého. Ešte nie je hotoví. Jeho samota je prípravnou fázou – hracím poľom, na ktorom sa má rozohrať hra lásky. Potrebuje niekoho kto je ako on a predsa je niekým iným. Príbeh nám najprv Adama predstaví ako jedného, až potom ho Boh rozdelí vo dvoje, na muža a ženu. Predstavte si tú chvíľu. Adam sa preberie a zistí, že už nie je jeden – sú dvaja. Nad ním sa skláňa tvár, jeho vlastná tvár, a predsa je to tvár druhého. V tej bytosti, čo bola z neho oddelená, k nemu prichádza to čo mu chýba. Samota jeho „Ja“ je zaplnená prítomnosťou „Ty“ čo pred ním stojí ako zrkadlo. *Tí dvaja budú jedno.* Tak Boh dokonáva svoj obraz v človeku. Boh je trojjediný: Milujúci Milovaný a duch Milovania. Ja a ty a komunikácia čo dvoch spája v jedno. Boh je láska a človeka tvorí na svoj obraz ako lásku. Skôr než Adam pomenuje stvorený svet, skôr než bude rozdelený vo dvoje, Boh ho postaví do záhrady vesmíru a určí jeho miesto vo svete. Záhradu má obrábať a strážiť. Hebrejské slovo *abad* – preložené ako obrábať, odkazuje k ľudskej tvorivosti. Človek sa svojím bytím podieľa na dotvorení a pretvorení sveta. Ten obraz mu na pleciah vkladá zodpovednosť: Malé dievčatko Gréta na samite OSN obvinila svetových vodcov. *„Ľudia trpia, ľudia umierajú, celé ekosystémy sa rúcajú. Sme na začiatku masového vymierania. A vy aj tak hovoríte len o peniazoch a rozprávky o nekonečnom ekonomickom raste. Ako si to dovoľujete?“* Na rozdiel od iných tvorov, človek si na sebe nesie bremeno zodpovednosti za svet – obraz Boha. Je mu zverená moc svet rozvíjať, no tou mocou môže svet i zničiť. Slovo *abad* bude neskôr v biblických textoch použité na označenie bohoslužby v chráme. Nuž to je prvotný zmysel zbožnosti: Človek bol umiestnený do katedrály kozmu, aby v nej žil svoj život v zodpovednosti za dobro sveta, a tak konal svoju bohoslužbu. Druhý Boží imperatív popisujúci postavenie človeka vo svete je slovo strážiť – *šamar*. Boh človeku zverí úlohu strážiť raj. Prečo? Hrozilo azda Rajskej

záhrade nejaké zlo? Hrozilo. V strede raja je strom dobra a zla. V korune stromu číha had a zväzda človeka. Nuž človek má strážiť Raj v prvom rade sám pred sebou. Strom i had symbolizujú slobodu človeka. Ostatné tvory Boh určil pudmi, iba človeka ponechal neistote slobody. Ostatné tvory žijú v nevinnosti, iba človek je vystavený dileme dobra a zla pokušeniu a skúsenosti viny. V skúsenosti prvého Adama je vtlačená vina. Augustín je dal meno – dedičný hriech. Prvý adam si v sebe nenesie iba obraz Boha, ale i obraz hada – Imago Diaboli. Obraz Boha v človeku tak zatienila prvá modla. Tou prvotnou modlou je si človek sám. Božie *Ja som*, nahradí svojim zbožšteným *Ja som. Budete ako Boh*. Šepká had v srdci človeka. *Človek potrebuje veriť v Boha*, napísal Halík, *v prvom rade preto, aby nezabudol, že on sám nie je Boh*. Had má jasnú predstavu – byť ako Boh znamená poznať dobro i zlo: *Ochutnaj ovocie zla a otvorí sa ti oči*. Zruš hranice, čo ťa vymedzujú ako etickú bytosť. Nemôžeš vedieť, aké je to pokradnúť, kým nepokradneš, aké je to zosmilniť, kým nezosmilniš, aké je to zabiť, kým nezabiješ. Čo však človek poznaním zla získal? Kain zabije Ábela, a potom sa skrýva pred Bohom a klame. Poznaním zla sa nám oči neotvárajú, zatemňujú sa. Zlo ničí našu integritu, rozbíja náš stred, zbavuje nás čistej pozornosti i slobodného úsudku. Tak do dejín zbožnosti vstupuje modloslužba. Tvorivosť sa stane človeku pokušením. Modla je to, čo človek vytvorí postaví to nad seba a klania sa tomu: Ty si môj Boh. Namiesto viery v Boha nastupuje viera v utópiu zbožšteného človeka. Nacistický vizionári snívali o novom svete Nadčloveka. Komunistický vizionári snívali o Novom svete beztriednej spoločnosti. Na obzore je nový sen Homodeus - post biologický človek. Digitálna večnosť človeka, uchovaná v nesmrteľnej umelej hmote. Vízie krásneho nového sveta sa však ľahko menia na nočnú moru. Od čias zostrojenia atómovej bomby náš svet obchádza úzkosť z Frankestaina. Tvoríme diela, ktoré nad nami vládnu a môžu zničiť svet.

Nuž zbožnosť ako nám bola zadaná v prvom Adamovi zahŕňa v jednote vzťah k Bohu, vzťah k sebe, vzťah k druhému človeku i vzťah k celému živému svetu. V jej strede je však vtlačený rozpor hriechu a viny – modla zbožšteného človeka

Za bránami raja nás čaká obraz prvej bohoslužby. Kain postaví oltár Hospodinovi. Jeho čin je prvým manuálnym aktom zbožnosti. Zbožnosť je postojom uctievania. To čo zbožňujeme kladieme nad všetko ostatné, ako podmienku všetkého, čo je. Tak sa Kain obracia k Bohu.

Jeho zbožnosť je však, ako sa dozvieme, zakalená hriechom: *Ak nerobíš dobre pri dverách na teba číha hriech...* Aký hriech? Podľa autora listu Hebrejom, Kainovej obeti chýbala viera. Ako tomu máme rozumieť? O zmysle príbehu mnoho vypovedajú mená dvoch bratov. *Kain* znamená nadobudnutý. *Nadobudla som muža s Hospodinom*. Povie Eva. Kainova zbožnosť je azda práve o tom: Hľadá prosperitu a plodnosť. Chce ju *nadobudnúť s Hospodinom*. Obetou chce pôsobiť na Boha, aby božské sily naklonil na svoju stranu. Cieľom takej zbožnosti nie je neviditeľný Boh, ale viditeľná materiálna prosperita. Preto je to zbožnosť bez viery. Kainova zbožnosť je inštrumentálnou zbožnosťou. Boh je pre ňu iba prostriedkom. *Vedz, že dokiaľ hľadáš niečo svoje, nemôžeš Boha nikdy nájsť*, napísal Majster Eckhart, *pretože nehľadáš len a len Boha. Hľadáš niečo s Bohom, a robíš to isté, ako by si si z Boha urobil sviečku, aby si s ním niečo hľadal; a keď tú vec nájdeš sviečku zahodíš preč*.

Oproti Kainovej zbožnosti stojí zbožnosť Ábela. Poľa autora listu Hebrejom, Ábelova obeta bola vykonaná vo viere. Boh preň nebol prostriedok ale cieľ. Meno *Hábel* znamená pominuteľnosť, márnosť. V knihe Kohelet sa slovo *hábel* ozyva ako refrén: *Márnosť nad márnosť a ešte raz uravím márnosť*. Kohelet vedomie márnosti stavia do protikladu k večnosti v srdci človeka. Ábelová zbožnosť je existenciálna. Kládie Boha nad všetko, ako základ večného bytia. Bez Boha je všetko prázdne márne, pominuteľné. Ábelova zbožnosť je preto zbožnosťou viery. Túži po Bohu samotnom. Nehľadá nič, iba Boha samotného. Boh je to, čo jeho bytiu chýba. O takej zbožnosti Ježiš povie: *V ten deň spoznáte že ja som v Otcovi, vy vo mne a ja vo vás*. V dejinách zbožnosti sa znova a znova vynára pokušenie inštrumentálnej podoby náboženstva. Takým pokušením sa stane i zbožnosť Mojžišovho zákona, založená na príslube požehnania zbožných, a hrozbe kliatby pre bezbožných. Takú podobu zbožnosti, podrobí kritike kniha Kohelet i kniha Jób. S novou silou sa tá kritika ozve z Ježišových úst, keď hovorí o zbožnosti farizejov.

Načo je zbožnosť sekulárnemu človeku? Inštrumentálnu zbožnosť nepotrebuje. Volať dnes po návrate zbožnosti v mene zdravia a prosperity spoločnosti, je v istom zmysle volaním po inštrumentálnej podobe zbožnosti. Boh je ponúkaný ako prostriedok k dosiahnutiu zdravej spoločnosti. Sekulárneho človeka, také výzvy nepresvedčia. Veď ako by mohli? Odpovie nám poukazom na stáročia v ktorých inštitucionalizovaná kresťanská zbožnosť západnému svetu vládla – no

nenastolila zdravý spravodlivý a prosperujúci svet. Spomenie procesy s kacírmi, čarodejnicami, či tridsaťročnú vojnu.

V čase Vianoc majú médiá záujem o vianočný rozhovor. Takmer všetci mi medzi iným položia otázku: „Vianoce majú pre veriaceho jasný zmysel, môžu ho prežívať i tí, čo nie sú veriaci?“ Veľké hodnoty, ktoré životu človeka dávajú zmysel môžeme prežívať s ľuďmi bez viery spoločne. Jedno však nie. Pre ľudí bez viery je konečným horizontom života pomínutelnosť, pre človeka viery je tým horizontom večnosť. Čo by sa z môjho života stratilo, keby sa z neho stratil Boh? Mnohé by zostalo; zostala by láska k jednotlivým ľuďom, poznávanie nových vecí, zápas o slobodný život. Láska k Bohu by sa však stratila a s ňou i láska k večnosti a úplnosti bytia. Láska k Láske všetkých lások, láska k celostnej Pravde, v ktorej sa všetky pravdy spájajú. S ňou by sa stratila i nádej, že k tej Láske, k tej Pravde raz dôjdeme, zjednotíme sa s ňou naveky a staneme sa tak v Bohu úplní. Sekulárny človek nepotrebuje návrat *inštrumentálnej zbožnosti*, potrebuje objavenie *existenciálnej zbožnosti* – zbožnosti, ktorá nehľadá nič iné iba Boha samého; lásku k Bohu, v ktorej sa všetky ostatné lásky spájajú a tak zakladajú skutočnú ľudskosť človeka.

Ako sme niesli obraz toho pozemského, tak budeme niesť i obraz toho nebeského. Obraz Adama reprezentuje kolektívneho človeka, je v ňom zahrnuté celé ľudstvo. Ako sa to prejavuje v biblických dejinách zbožnosti? Vedomie utvárané zbožnosťou sa v Božej prítomnosti otvára spojeniu s ostatnými ľuďmi. Abrahám oslovený Bohom berie na seba ťarchu požehnania pre všetky národy. Tak sa rodí zástupná modlitba. Abrahám pred Bohom zastupuje spravodlivých v Sodome. Mojžiš pred Bohom zastupuje Izrael, Jób pred Bohom zastupuje svojich priateľov. Zástupná modlitba sa ako zlatá niť tiahne knihami biblie, od knihy Genezis až po prorokov. V starom zákone sa zástupná modlitba zastáva iba svojich a stavia sa proti nepriateľom. *Kiež by si Bože zabil nepriateľa.* Modlí sa Dávid. Až v Ježišovi sa zástupná modlitba stáva úplnou. Zastupuje všetkých ľudí, aj nepriateľov. *Milujte svojich nepriateľov*, učí Ježiš učeníkov, *modlite sa za tých, ktorí vás preklínajú.* Zástupná modlitba sprevádza Ježišove stretnutia s ľuďmi na každom kroku. Vrcholí na kríži. *Odpusť im lebo nevedia čo robia.* Ježiš sa stáva druhým Adamom, človekom vo všetkých ľuďoch. *Stal sa za nás hriechom...* Napíše o ňom Pavol. Kristus na kríži zahrňa do seba celú ľudskosť, so

všetkou temnotou a odcudzenosťou Bohu. Celá jeho bytosť sa mení na prosbou o zmierenie s Bohom za všetkých - priateľov i nepriateľov. Odcudzené ľudské bytie spája s bytím Boha. Ukrižovaniu predchádza Ježišova zástupná modlitba. Modlí sa za učeníkov a cez nich za svet. *Neprosím len za nich, hovorí, ale i za všetkých ktorý cez ich slovo uveria vo mňa.* Tak pred dvoma tisícročiami Ježiš vyslal modlitbu, ktorá prenikla až k nám: *Aby všetci boli jedno, ako si ty vo mne a ja v tebe, aby aj oni v nás boli jedno, aby svet uveril, že si ma ty poslal.* Pavol o Ježišovej zástupnej modlitbe napíše: *Kristus vstal z mŕtvych, je po Božej pravici a prihovára sa za nás.* Boh sa za nás modlí v Bohu? Tá modlitba je nám nestále prítomná ako Božia vôľa k jednote všetkého so všetkým v Kristovej Láske. *Duch prichádza na pomoc našej slabosti,* píše Pavol, *Veď my ani nevieme, za čo sa modliť. Sám Duch sa prihovára za nás nevysloviteľnými vzdychmi.* Skutočná zbožnosť začína tam, kde vieme, že nevieme: Tam do nášho stíchnutia vstupuje Duch a nesie našu modlitbu silou Kristovej zástupnej modlitby. Takto v Kristovi do základov ľudskosti vstupuje druhý Adam. Prvého Adama Boh tvorí podľa podoby Boha. Druhí Adam je Boh, ktorí sa rodí v človeku. Athanázius napísal: *Boh sa zrodil z človeka, aby sa človek mohol zrodiť z Boha.* Ježiš v Jánovom evanjeliu prehlási „Aby ctili Syna, tak ako ctia Otca, kto nectí Syna nectí ani Otca.“ V druhom Adamovi Boh nadobúda podobu človeka. Zbožnosť podľa Krista znamená vidieť slávu Boha Otca, v sláve Syna človeka. Sláva *pravého* Boha sa v Kristovi stáva slávou *pravého* človeka. Pilát ukáže na bičovaním skrvaveného Ježiša a povie čosi čomu zrejme ani sám nerozumie: *Hľa Človek! Pravá zbožnosť a pravá ľudskosť v Kristovi jedno sú.*

Základnou rečou zbožnosti je modlitba. *Nauč nás modliť sa –* Žiadajú učeníci Ježiša v scéne z Lukášovho evanjelia. Ako im Ježiš odpovie? Podľa Matúšovho podania Ježiš im najprv povie ako sa modliť nemajú. *Keď sa modlíte nebuďte ako pokrytci. Tí pri modlitbe radi stoja na rohoch námestí, aby ich ľudia videli.* Grécke *hypokrités* – znamená herec. Modlitba sa môže stať náboženským divadlom. V čase, keď sa Abrahámov kmeň stal národom pôvodná existenciálna podoba modlitby sa sformalizovala. Stala sa prvkom náboženského kultu. Súčasťou náboženského života Ježišovej doby bol i čas určený pre modlitbu. Farizeji dbali o to, aby sa stali vzorom zbožnosti. V určenom čase vyhľadávali viditeľné miesta. S modlitebným šálom na hlave stáli na

námestí, ako nemá výčitka hriešnemu ľudu. Modlili sa, aby ich ľudia videli. Úcta ľudu bola jedinou odplatou takej modlitby.

Keď sa modlíš vojsi do svojej izbičky, pokračuje Ježiš, zavri za sebou dvere a modli sa k svojmu Otcovi, ktorý je v skrytosti, Boh ktorý vidí to čo je skryté ti odplati Modlitbe sa darí v skrytosti. Miesto odkiaľ modlitba vyviera je skryté, i miesto kam smeruje je skryté. Môj vnútorný človek je skrytý, rovnako ako je skrytý Boh. To skryté neuchopiteľné vo mne, čo sa hlási ako „Ja som“, sa v modlitbe otvára Božiemu skrytému „Som ktorý som“. No v človeku je ešte iná skrytosť. Skrytosť Adama. Adam sa skrýva pred Bohom, a tým sa skrýva i sám pred sebou. Do tej skrytosti zaznieva prvá Božia otázka: Kde si človek? Iba ten kto sa v tejto skrytosti Bohu odhalí môže povedať spolu s Abrahámom, Mojžišom či Izaiášom: „Tu som!“ Modliť sa znamená vedieť – Som videný vedomím, ktoré ma dokonale pozná. Skrytosť sa v modlitbe mení na videnie a v tom je odplata modlitby. *Boh v nás žije tým viac, čím viac sa Mu odhalíme,* píše Majster Eckhart, *pokiaľ tak neurobíme, nie div, že ani On sa nám nezjaví. Tu musí byť úplná rovnosť- My jemu, ako On nám.* Boha nemôžem poznať, bez toho aby som poznal seba vo svojej skutočnej ľudskosti. Poznať seba nemôžem bez toho, aby som poznal Boha v Kristovi. Pascal napísal: *Ak poznáme Boha bez toho, že sme poznali svoju biedu, dôjdeme k pýche. Ak poznáme svoju biedu bez toho, že sme poznali Boha, dôjdeme k zúfalstvu Ak poznáme Ježiša Krista, zostávame v strede, lebo v ňom nachádzame aj Boha aj svoju biedu.* Poznanie Boha vyžaduje odvahu poznať samého seba v hriechu. C. G. Jung v závere svojej knihy píše práve o tom: *Zlo, ktoré sa zjavuje v človeku a celkom nepochybne v ňom prebýva, má obrovské rozmery. (...) Som človek, ktorý má podiel na ľudskej prirodzenosti, a teda som to ja, kto je spolu vinný a vo svojej podstate si nesiem sklon urobiť niečo podobné kedykoľvek znovu Aj keď sme pri tom neboli, aby sme sa toho zúčastnili, napriek tomu vplyvom svojej ľudskej prirodzenosti sme potenciálny zločinci.* Dostojevský v románe Bratia Karamazovci niekoľko krát opakuje podivnú vetu: „Som vinný pred všetkými za všetko.“ Čo to hovorí? Nesiem si v sebe obraz prvého Adama, a v ňom celé dejiny ľudstva, každá podoba ľudského zla je potenciálne prítomná i vo mne. Základným aktom zbožnosti je práve toto: Odkryť skrytému Bohu všetko čo je vo mne skryté. Hovoríme tomu pokánie. Pokánie znamená vziať na seba toto previnilé vedomie, túto zodpovednosť za všetko čo je ľudské

a otvoríť to Kristovej milosti. Obraz prvého Adama odpovedá obrazu druhého. Temnota hriechu kolektívneho človeka, svetlu Krista – človeka za všetkých ľudí. Iba ak na seba vezmem celý obraz prvého Adama v hriechu, vstúpi do mňa celý obraz druhého Adama v milosti.

Pri modlitbe nehovorte priveľa, ako pohania, pokračuje Ježiš Tí si myslia, že budú vypočutý pre svoju mnohovravnosť. Modlitebník sa domnieva, že Boha je treba informovať, poučiť ho ako má vyzerat' riešenie a presvedčiť ho, aby zasiahol. Takú predstavu Ježiš odmieta: Váš Otec vie, čo potrebujete, skôr ako ho prosíte. Modlitba zaťažená našimi záležitosťami upriamuje našu pozornosť k nám samým. Oddeluje nás od Boha. Skutočná modlitba postupuje opačným smerom, od slov k mlčaniu vnútra, od predstáv k bezobraznosti. Zmysel modlitby nie je v tom, aby sme menili svet podľa našej predstavy. Zmysel modlitby je v tom, aby Boh menil nás. Tým, že mení nás, mení svet v ktorom žijeme.

Vy sa modlite takto. Uzatvára Ježiš. Učeníkom zverí modlitbu Otčenáš. Ako to myslel? Máme tú modlitbu azda po ňom opakovať? V Getsemanskej záhrade vidíme Ježiša ako sa modlí. Opakuje tú istú modlitbu: Otče môj, ak je možné, nech ma minie tento kalich. Ale nie ako ja chcem, ale ako ty. Tým opakovaním sa obracia od seba, k Bohu, od svojej vôle k zjednoteniu s jeho vôľou. Tak je to i s Otčenášom. Ježiš mám zanechal slová, aby sme sa cez ne od vnútornej reči, plnej našich záležitostí, obrátili k Bohu. Slová Otčenášu sú ako stopy vedúce od nášho Ja, k prameňu v Božom Ty. Ich opakovaním do tých stôp vkladáme sami seba: Najprv svoju myseľ. Opakujem slová Otčenášu, kým nerozumiem, čo hovorím. Potom emóciu: Opakujem slová, kým celkom necítim, čo hovorím. Napokon celé bytie: Opakujem každé slovo, kým sa s ním úplne nestotožním. Stávam sa tým, čo hovorím. Vystupujem zo seba, už nie som v sebe: Som večné dieťa, rodiace sa z Boha ako z Otca. Vtedy sa oslovenie: Otče náš, stáva pre mňa skutočným. Vstupujem do ticha zrodzenia. Duch sa vo mne prihovára nevysloviteľnými vzdychmi a spája ma so všetkými, s priateľmi i nepriateľmi i s celým stvorenstvom.

Symbolmi zbožnosti sú sviatosti. Krst a eucharistia sú znakom mojej účasti na Kristovej smrti a vzkriesení. Ježiš o skutočnosti, ktorú krst a eucharistia symbolizujú hovorieval často: *Kto si chce zachrániť dušu stratí ju, kto však stratí dušu pre mňa nájde ju. Ak pšeničné zrnko, čo padne do zeme neodumrie, zostane samo, ak odumrie prinesie úrodu.*

Čo sa stane keď do semienka vnikne vlaha nebeskej vody? Umiera. Tvrdá škrupina praská, otvára sa plodné vnútro, aby z neho vyklíčilo steblo nového života. Semienko môjho ja potrebuje prijať milosť smrti, vstúpiť do toho nultého bodu konca a začiatku. Boh vo mne začína tam, kde ja sám v sebe končím. Kristus je práve toto – koniec a začiatok pôsobiaci v nás: *Ja som Alfa i Omega, prvý a posledný, počiatok i koniec.* Zbožnosť je pohyb úplného súhlasu vôle; v Bohu prijímam svoj koniec – v tom konci prijímam celý svoj život tak ako mi bol daný od prvého okamihu až dokonca. Zbožnosť je zároveň i pohybom úplného odovzdania vôle; v Bohu sa vkladám do svojho počiatku, v ňom sa odovzdávam tomu, kým ešte nie som, kým sa v Bohu ešte iba stávam.

Moja posledná poznámka patrí eschatológii: *Ešte nevieme kým budeme,* píše Ján vo svojom prvom liste. A predsa to kým budeme vo večnosti je tu s nami prítomné v každom okamihu. Večnosť nie je predĺženie času. Miliardy rokov nie sú večnosti bližšie než jediná sekunda. *Boh tvorí svet a všetky veci v jednom prítomnom teraz,* Napísal Majster Eckhart, *čas, ktorý uplynul pred tisícmi rokmi, je Bohu práve tak prítomný, ako čas, ktorý je teraz. Do duše, ktorá spočíva v jednom prítomnom teraz, rodí Otec svojho jednorodeného Syna: A tým zrodením sa naša duša znovu rodí v Bohu.* Pred Bohom som prítomný celý, všetko kým som bol, kým som, i kým budem. Raz to očistené a zjednotené v Kristovi vstúpi do večnosti. Čosi z toho ochutnávam už tu a teraz. Je mi to však prítomné ako čosi čo môjmu bytiu chýba: *Pravda, Láska, Sloboda.* Týmito troma veľkými slovami apoštolovia označujú to kým budeme.

Budeme úplný v Pravde: *Poznávame iba sčasti, a sčasti prorokujeme.* Píše Pavol. *Ale keď príde plnosť, to čo je čiastočné sa pominie. Teraz vidím len akoby v zrkadle v záhade, ale potom z tváre do tváre. Teraz poznám sčasti, ale potom budem poznať tak ako som bol Bohom spoznaný.* V každej chvíli keď sa naozaj otváram pravde sa môjho času dotýka večnosť. V nej do mňa Boh vtlačá podobu Krista – človeka z neba. Budeme úplný v Láske: *Milovaní, milujme a navzájom, lebo láska je z Boha, a každý kto miluje, narodil sa z Boha a pozná Boha.* Píše Ján: *Kto nemiluje nepozná Boha, lebo Boh je láska.* V každom čine lásky, keď svoje ja bez podmienok otváram tvojmu ty, do nášho času vstupuje večnosť. V nej do mňa Boh vtlačá podobu Krista – človeka z neba.

Budeme úplný v Slobode: *Pán je Duch*, píše Pavol, *a kde je Duch Pánov, tam je sloboda. My všetci s odhalenou tvárou akoby v zrkadle pozeráme na slávu Pána ako do zrkadla a premieňame sa na ten istý obraz v stále väčšej sláve. Každý pohyb slobody, keď sa odpútavam od lipnutia na sebe, na svojich predstavách, žiadostiach či strachoch, vkladám svoje bytie do večnosti v Bohu. V nej do mňa Boh vtlačá podobu Krista – človeka z neba.*

Nuž, zbožnosť je bytostný pohyb premeny. V pokání v ňom odkrývam Bohu celú ťarchu prvého Adama vo mne. Vierou v milosť kríža, do seba prijímam Krista, obraz druhého Adama. Svoj čas žijem otvorený večnosti, tu a teraz sa učím žiť plnosť pravdy, lásky a slobody, byť už tu a teraz predznačením toho, kým budem vo večnosti v Bohu.